

A bűnügyi hírszerzés az elméletben és a gyakorlatban

Bevezetés

A modern bűnügyi hírszerző és felderítő tevékenység elméletét, az egyes kontinentális és angolszász bűnügyi hírszerző modelleket több szakirodalom¹, kézikönyv² is részletesen feldolgozta már, illetve alapvető oktatási és tudományos kutatási célterületét képezi az NKE RTK Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszékének. Az egyetemi hallgatók közül a bűnügyi hírszerző és felderítő tevékenység speciális szakmai tananyagának teljes spektrumát megismerik a BA képzés bűnügyi hírszerző, a bűnügyi és bűnüldözési szakirányos hallgatói, de természetesen az egyéb szolgálati ágakat képviselő szakirányok is elsajátítják a speciális szakmai alapokat. A rendészeti vezető MA képzés szervezett bűnözés elleni specializációjában részt vevő hallgatók tovább építkezhetnek a BA szakon elsajátított Bűnügyi szolgálati ismeretek tantárgy speciális ismeretanyagára, végül a Rendészettudományi Doktori Iskolában is több doktorandusz hallgató kutatási témája kapcsolódik a modern bűnügyi hírszerzés és felderítés témaköréhez.

A releváns szakirodalmak, tudományos kutatások, gyakorlati tapasztalatok és a hatályos jogszabályok alapján a modern bűnügyi hírszerzést az alaptörvényben³ megjelenített rendészeti és bűnüldözési célok (a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme, a bűncselekmények

¹ Nyeste Péter: A bűnüldözési célú hírszerzés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei, PhD értekezés, 2016., Szendrei Ferenc: A rendészeti célú titkos információgyűjtés, Rendőrségi Tanulmányok III. évfolyam 2020/3. szám, Nyeste Péter: A hazai bűnüldözési célú hírszerzési modell jövője, Szakmai Szemle, 2016/1.szám.

² Nyeste Péter-Szendrei Ferenc: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve, Dialog Campus Kiadó 2019.

³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

megakadályozása, felderítése) elérése érdekében, a rendészeti ágazati törvényekben megjelenített feladatszabás és a büntetőeljárás előkészítő és nyomozási feladatai érdekében végrehajtott, a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához és ehhez szorosan kapcsolódó információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez fűződő jogot is korlátozható, proaktív információszerző és elemző tevékenységként jellemezhetjük.⁴

A bűnügyi hírszerzés magában foglalja a büñfelderítési célú hírszerzést⁵ és a bűñüldözési célú felderítést⁶ is. Az előbbi fogalom által felölelt tevékenység a bűñözés színterein való jelenléttel, információgyűjtéssel, elemzéssel jellemezhető, amely a bűñözés megelőzését, a bűñcselekmények elkövetésére irányuló törekvések megakadályozását célozza és ezzel egyben konkretizálja a bűñüldözési célú felderítés feladatait, amelyek már a bűñcselekmények felderítését, megakadályozását és bizonyítását elősegítő felderítő tevékenységeket jelenti.

A 2018. július 1-jén hatályba lépett a büñtetőeljárásról szóló törvény⁷ (a továbbiakban: Be.) rendszerszintű bűñüldözési modellváltást jelentett, amely alapján a bűñügyi hírszerzés büñfelderítési célú feladatai a rendőrségről szóló törvényben⁸ (a továbbiakban: Rtv.), a Nemzeti Adó-és Vámhivatalról szóló törvényben⁹ (a továbbiakban: NAV tv.) maradtak, valamint az Ügyészségről szóló törvénybe¹⁰ (a továbbiakban: Ütv.) bekerültek, míg a bűñüldözési célú felderítés feladatai a Be.-ben kerültek megfogalmazásra. Ezen kívül néhány új elemmel is bővült a bűñügyi hírszerzés során alkalmazható eszközök tára.

⁴ Nyeste Péter: A bűñüldözési célú hírszerzés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei, Studia Doctorandum Alumnae, DOI:23717/SDA.2019.2.2, 2019, 326 o.

⁵ Boda József: Rendészettudományi szaklexikon, Dialog Campus Kiadó, 2019. 81.o.

⁶ Boda József: Rendészettudományi szaklexikon, Dialog Campus Kiadó, 2019. 99.o.

⁷ 2017. évi XC. törvény a büñtetőeljárásról

⁸ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

⁹ 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

¹⁰ 2011. évi CLXIII. törvény az Ügyészségről

A bűnügyi hírszerzés feladatai

A bűnügyi hírszerzésnek alapvetően stratégiai, taktikai, illetve nyomozást támogató feladatai lehetnek.

A stratégiai célú bűnügyi hírszerzés kiindulópontja a stratégiai bűnügyi elemzés¹¹, amely meghatározott bűnügyi elemzési módszerekkel a bűnözés terjedelmének, dinamikájának és struktúrájának, valamint egyes bűncselekmények jellemzőinek, elterjedtségének hosszabb távon érvényesülő mintázatát, tendenciáit vizsgálja.

A stratégiai bűnügyi elemzésnek folyamatosan figyelemmel kell kísérnie a bűnözés nemzetközi és hazai helyzetében bekövetkezett vagy várhatóan bekövetkező lényegi változásokat is.

A stratégiai célú elemzés lehetőséget teremt különböző tendenciák vizsgálatával, előrejelzések, prognózisok készítésére. Ezáltal a kormányzati irányítás és a rendőri vezetés döntés előkészítő mechanizmusában igen fontos szerepet tölt be.

Amennyiben egyszerűen akarnánk jellemezni és egyben elhatárolni a bűnelemzésnek ezt a területét, úgy fogalmazhatnánk, hogy a stratégiai elemzés a bűnözést jellemző körülmények, feltételek (jogi, társadalmi, anyagi, földrajzi, etnikai), a bűnözést mérő statisztikai és más bűnügyi jelzőszámok felhasználásával végez helyzetelemzést, prognózisalkotáshoz szükséges trendeket állapít meg, mindezek alapján a jogalkotásnak, jogalkalmazásnak, közvetlen szervezeti irányításnak szóló javaslatokat fogalmaz meg.¹²

A stratégiai bűnügyi hírszerzés célja a folyamatos stratégiai elemzések alapján megfogalmazott aktuális hírigények kielégítése és ezzel a stratégiai döntéshozatal megalapozása.

¹¹ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról 2. pont n) alpont

¹² Istvanoszkai László: Bűnelemzés a modern bűnüldözésben. KRE. 2012.

Az operatív vagy „taktikainak” nevezett bűnügyi hírszerzés kiindulópontja a folyamatos taktikai bűnügyi elemzés¹³, amely a rendőrségi adatokra alapozott, a bűnözés rövidtávú alakulásának vizsgálatára irányuló, a közterületi és a bűnügyi tevékenység hatékonyságát célzó, az erők és források optimális elosztását – többnyire lokális szinten – megalapozó vezetői döntések támogatásához alkalmazott elemzési formák összessége. Az értékelés beazonosítja azokat a kiemelkedő, új bűnügyi mintákat, trendeket, kockázatokat, veszélyeket, amelyek figyelmet érdemelnek és további elemzést követően intézkedések bevezetését alapozhatják meg.

A taktikai hírszerzés célja az egyedi és konkrét bűnügyi esetek azonnali megelőzését, kezelését, megoldását hivatott szolgálni. Ide tartoznak a bűnügyi hírszerzés infrastruktúrájának fenntartása érdekében (például együttműködő, fedett nyomozó alkalmazása, védelme) végezhető hírszerző tevékenységek, de a kockázatelemzéseken alapuló személy, objektumvédelmi bűnügyi hírszerző tevékenységek is.

A nyomozást támogató bűnügyi hírszerzés kiindulópontja a nyomozást támogató elemzés¹⁴, amely az egyes büntetőeljárások és a titkos információgyűjtések, valamint a leplezett eszközök alkalmazása során beszerzett adatok vizsgálatával foglalkozó tevékenység. Segítséget nyújthat az ismeretlen elkövető felderítéséhez, a nyomozási cselekmények tervezéséhez, az eljárásokban részt vevő személyek és a hozzájuk kapcsolható objektumok közti kapcsolatok felismeréséhez, a szervezett bűnelkövetői csoportok és tevékenységük felderítéséhez, a csoportok ellen folytatott bűnüldöző munka feladatainak meghatározásához.

A nyomozást támogató bűnügyi hírszerzésnek a feladata az egyedi és konkrét büncselekmények, illetve arra utaló elemzett információk, adatok alapján meghatározott további nyomozást támogató hírigények információkkal és eredménytermékekkel (lehetséges bizonyítási eszközök) történő kiszolgálása.

¹³ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról 2. pont o) alpont

¹⁴ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról 2. pont k) alpont

A szervezett bűnözői csoportok és tevékenységük felderítése, bomlasztása részben stratégiai, részben taktikai és végül nyomozást támogató bűnügyi hírszerzést is igényel.

A stratégiai hírszerzés alkalmazása alapvetően meghatározhatja a szervezett bűnözés elleni harc hatékonyságát, az ellen való fellépés közép és hosszú távú terveit. Mind a nemzetbiztonsági hírszerzési és elhárítási, mind a bűnügyi hírszerzési tevékenység egyik kiemelkedő célterülete a szervezett bűnözés, amit a tevékenységüket szabályozó alapjogszabályok és a Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁵ is alátámaszt. Ebből következően szoros együttműködés szükséges a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok között. Ugyanakkor a hírszerzési tevékenység jellege és célterületei eltérő hírszerzési stratégiák megfogalmazását is jelentik.

A szervezett bűnözői csoportok beazonosítása egyaránt jelent nemzetbiztonsági és rendőrségi tevékenységet, amelyek bomlasztása, felszámolása már kizárólagosan rendőrségi feladat.

A bűnszervezetek feltérképezését követően egyfajta sorrendiséget, illetve prioritást kell felállítani. Elsődleges hatósági célpontként minden esetben a legmagasabb szinten szervezett csoportokat határozzák meg.

A Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban: TIBEK) – mint a bűnügyi hírszerzésben központi elemzési feladatokat is ellátó szerv – rendelkezésére állnak a Magyarországon működő összes feltérképezett bűnszervezet adatai.

A TIBEK által készített értékelések, tanulmányok jelentős mértékben segítik a kormányzati intézkedések, hosszú távú stratégiák kidolgozását, ezáltal a nemzetbiztonsági és bűnüldöző szervek működésének prioritásait határozzák meg, másrészt segítik a bűnüldöző szervek stratégiai hírszerzési terveinek elkészítését, amely a szervezett bűnözői csoportok feltérképezésére, működő és a kialakulófélben lévő csoportok felszámolására, tevékenységük megakadályozására, prioritások felállítására irányul.

A területi, regionális vagy országos illetékességű területi rendvédelmi szerveknél szükséges lenne olyan integrált egységeket (elemző, hírszerző)

¹⁵1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

működtetni, amelyek a saját feladataik támogatása mellett a TIBEK, az Országos Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: ORFK) vagy a NAV központi szerveinek a súlyos és szervezett bűnözés elleni hírigényeit is folyamatosan ki tudják szolgálni.

Az ilyen integrált hírszerző-elemző feladatokat ellátó egységeknek a súlyos és szervezett bűnözéssel, szervezett bűnözői, terrorista csoportokkal kapcsolatos hazai hírigények kielégítését túl a nemzetközi együttműködések során is folyamatosan elsődleges és elemzett információkkal kell rendelkezniük. A jelenlegi gyakorlatban általában a hírszerző és elemző egységek szervezetiileg elkülönülnek.

A nemzetközi példák¹⁶ tapasztalatai alapján rendkívül fontos a szervezetszintű bűnüldözési hírszerzői tudatosság növelése, tehát minden hírszerzési pozícióban lévő (például járőr, közlekedési rendőr is) személynek tisztában kell lennie az adott szervezet hírszerzési stratégiájának prioritási pontjaival és annak megfelelő információk észlelése esetében haladéktalanul továbbítania kell az információit a hírszerző egységek részére. Ezzel párhuzamosan biztosítani kell a lakosság részére, hogy az általuk észlelt gyanús körülményeket lehetőleg a lakóhelyük közvetlen közelében lévő rendőri egység (körzeti megbízott, rendőrőrs, rendőrkapitányság) számára át tudják adni.

A 2018-as bűnüldözési koncepcióváltás figyelembe vette a nemzetközi mintákat és a bűnügyi hírszerzés megelőző feladatai során az Rtv. lépcsőzetes meghatározási megoldást alkalmaz. A törvény általános jelleggel, a rendőrség feladatai között rögzíti, hogy mit kell általános bűnmegelőzési tevékenység alatt érteni.¹⁷

Eszerint a rendőrség végzi a bűncselekmények megelőzését, amelynek során figyelemmel kíséri Magyarország bűnügyi helyzetét, feltárja a bűncselekmények elkövetésének kockázatait, a bűncselekmények elkövetésére

¹⁶ Rollington, Alfred: Stratégiai hírszerzés a XXI. században, a mozaik módszer. Tankönyvműhely. Budapest, 2015. 168. o.

¹⁷ Nyeste Péter-Szendrei Ferenc: A bűnügyi hírszerzés kézikönyve. 50. o.

irányuló törekvéseket, továbbá megszerzi, elemzi, értékeli, ellenőrzi és továbbítja a bűnözéshez kapcsolódó, a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása céljából szükséges információkat.

Ez a meghatározás nem kizárólag a rendőrség bűnügyi célú hírszerző tevékenységére vonatkozik, hanem minden olyan típusú feladatellátásra, amely lehetőséget ad bűnmegelőzési célok végrehajtására (például közrendvédelmi, közlekedésrendészeti járőr észlelése).

Ahhoz, hogy a törvény által kitűzött cél érvényesülni tudjon, szükséges minden szervezetnél meghatározni a szervezetszintű hírszerzési (nem csak bűnügyi) igényeket, azok prioritásait (ez lehet a napi parancsnoki eligazítások egyik feladata), majd érvényesülésüket folyamatosan nyomon kell követni, és ha szükséges módosítani kell a hírigényeket a megfelelő elemzéseket követően.

Az általános bűnmegelőzési feladatmeghatározást követi a titkos információgyűjtés alkalmazhatóságára vonatkozóan felállított szempontrendszer, amely rögzíti, hogy milyen feltételek esetén folytatható titkos információgyűjtés bűnmegelőzési céllal.¹⁸

A szabályozás utolsó lépcsője a legsúlyosabb jogkorlátozást megvalósító, bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtő eszközök bűnmegelőzési célú alkalmazhatóságára vonatkozik.¹⁹

¹⁸ Bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor folytatható titkos információgyűjtés, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a bűnözésre vonatkozó olyan információk megszerzése várható, amelyek elemzése és értékelése révén feltárhatók a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések, és lehetővé válik a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása.

¹⁹ Bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor lehet bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtést folytatni, ha megalapozottan feltehető, hogy attól a szervezett bűnözéssel kapcsolatos, illetve szervezett bűnözői csoportok azonosítását lehetővé tevő információk megszerzése várható.

A bűnügyi hírszerzés modelljei

A rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV), az ügyészség és a TIBEK, mint fúziós központ bűnügyi hírszerzési modelljének a vonatkozó ágazati szabályokban meghatározott feladatait, illetve a Be.-ben meghatározott célok elérését kell elősegítenie.

A rendvédelmi szervek hírszerzési tevékenysége nem korlátozódik a bűnügyi területre, ahogyan a büntetőeljárás célját elősegítő hírszerzésre sem. A bűnügyi hírszerző és elemző feladatokat ellátó egységeknek az adott rendvédelmi szerv valamennyi szolgálati ágában felmerülő hírszerzési igényeket ki kell szolgálnia, sőt adott esetben a társszerveket is. A hírigény támasztás lehet közbiztonsági (például a rendezvények, események, helyszínek biztosításának hírigénye), közlekedésrendészeti (például a szándékos gépjárműbalesetek, biztosítási csalások), idegenrendészeti (például az illegális migrációhoz kapcsolódó), bűnügyi, illetve bármely más területen keletkezhet információs igény az adott szerv vezetése részéről. Az ügyészség a hatáskörébe tartozó bűncselekmények felderítését és bizonyítását lehetővé tevő titkos információgyűjtő és leplezett eszközök alkalmazásával összefüggő feladatok egy részét a rendőrség erre a feladatra szakosodott felderítő egységeivel, valamint a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattal (a továbbiakban: NBSZ) hajtatja végre.

A TIBEK információs fúziós központként kormányzati tájékoztatást és támogató, koordinációs, elemző feladatokat lát el az együttműködő szervek részére, így önálló hírszerzési feladatköre nincs. A TIBEK a bűnügyi hírszerzést folytató szervezeti egységek részére adatbázisaikból rendkívül gyors, konkrét kockázatokkal vagy bűncselekményekkel kapcsolatos elemzéseket tud biztosítani, illetve bűnügyi hírszerzési jelzéseket, tájékoztatásokat tud átadni.

A rendvédelmi szervek hatékony és eredményes bűnügyi hírszerzési rendszerének felállításához és működtetéséhez szükséges alapvető keretjogszabályok (Rtv., Be.) rendelkezésre állnak, és a szervezetek rendelkeznek is a rendszer működtetéséhez szükséges szakképzett specialistákkal, azonban az új bűnüldözési rendszerre történő áthangolódást követően még mindig hiányzik a bűnügyi hírszerzési egységek, integrált szervezeti modellje.

A bűnügyi hírszerzési modell jogszabályi szintű rögzítése és alkalmazása angolszász területen terjedt el elsősorban, de az EUROPOL Fedett Humán Erőforrások Alkalmazásának Kézikönyve²⁰ is részletesen tárgyalja a bűnügyi hírszerzés humán eszközei alkalmazásának a szabályait ajánlásként a rendvédelmi szervek részére.

Az angol Nemzeti Hírszerző Modellen²¹ kívül az Amerikai Egyesült Államok szövetségi jogszabályai is részletesen tárgyalják a bűnügyi hírszerző rendszerek működésének alapelveit. (Code of Federal Regulations 28-as cím 23 része: „*a Bűnügyi hírszerző rendszerek működési szabályozása (Criminal intelligence systems operating policies, CFR Part 23)*.”²² A jogszabály 23. része részletesen leírja a bűnüldözési hírszerző rendszerek működésének szabályait, amely tartalmazza a célkitűzéseket, alkalmazhatóságot, működési alapelveket, működési irányelveket, a rendszert ellenőrző, auditáló tevékenységeket.

²⁰ EUROPOL: Covert Human Intelligence Source Handling, European Union Manual on Common Criteria and Principles, Europol, 2012. (Law enforcement only)

²¹ ACPO: Guidance on the National Intelligence Model, 2005.

Forrás: <https://whereismydata.files.wordpress.com/2009/01/national-intelligence-model-200-51.pdf>

Letöltés ideje: 2020.11.06.

²² Criminal intelligence systems operating policies, CFR Part 23.

Forrás: <https://www.gpo.gov/fdsys/browse/collectionCfr.action?collectionCode=CFR&searchPath=Title+28%2FChapter+I&oldPath=Title+28%2FChapter+I&isCollapsed=false&selectedYearFrom=2015&ycord=1141>

Letöltés ideje: 2020.11.06.

A Rendészeti Intelligencia Elemzők Nemzetközi Szövetsége (IALEIA) is ajánlásokat²³ fogalmazott meg a hírszerző és elemző egységek működésével kapcsolatban.

A szakirodalmak alapján a bűnüldözési hírszerzési képesség fejlesztésének a következők az alaplépései:

- bűnügyi információs egység felállítása, proaktív bűnmegelőzést elősegítő egységként, ami támogatja a probléma orientált rendőrségi politikát,
- ki kell választani képzett szakembereket, akik az egységen belül speciális feladatokat látnak el (adatmenedzser, hírszerző, kontroller, elemző, egyéb specialista funkciók), részükre elkülönített, biztonságos elhelyezés kialakítása,
- meg kell tervezni az egység célkitűzéseit, fókuszálva a speciális bűnözői tevékenységekre és a prioritási pontokat terjeszteni kell az egész szervezeten belül,
- a hírszerzési forrásokat nem szabad kettéválasztani, hogy reaktív vagy proaktív munka során jöttek létre, sok értékes adat, információ keletkezik a reaktív nyomozati munka során, de a hatékony, proaktív hírszerzési tevékenység is rendkívül fontos,
- a hírszerzési munkát támogatni szükséges „rendszer és tudásbázis” termékekkel,
- ki kell dolgozni és érvényesíteni az egység speciális eljárásaira, ak-takezeléseire, biztonságára vonatkozó iránymutatásokat, speciális működési (fedett) kiadásokat szükséges tervezni és ki kell dolgozni az informátorok, együttműködők, leplezett eszközök alkalmazásának szabályait, integritását, ellenőrzését,
- folyamatos képzésben kell részesíteni a vezetőket, a megfelelően kiválasztott bűnügyi hírszerzőket, a bűnügyi adat menedzsereket, a hírszerzők kontrollereit, az elemzőket, figyelemmel a jogszabályi változásokra,

²³ IALEIA: Intelligence Led Policing: Getting Started. Richmond, 2005.

- folyamatos kapcsolattartás a partner szolgálatokkal, rendvédelmi szervekkel, csatlakozás a nemzeti bűnügyi információ megosztási rendszerekhez,
- folyamatosan stratégiai, taktikai és nyomozást támogató elemzési termékeket kell igényelni az egységtől és értékelni szükséges az egység tevékenységét rendszeres időszakonként,
- biztosítani kell, hogy a szerv vezetői rendszeresen kapcsolatban álljanak a hírszerző egység vezetőjével és feladatszabást, visszacsatolást, illetve megfelelő iránymutatásokat tudjanak egymásnak adni.

Összefoglalva a bűnügyi hírszerzési képesség fejlesztésének alaplépései: a megfelelő szervezeti elem (integrált) felállítása, az egyes munkakörökre a szakemberek kiválasztása, folyamatos képzés, oktatás, humán és anyagi, technikai erőforrások biztosítása.²⁴

Hazai bűnügyi hírszerzési szervezeti modellek

A rendőrség bűnügyi hírszerzéssel foglalkozó szervezeti szintű megoldásai változatos képet mutatnak.

A hazai gyakorlatban a korábbi törvényi szabályozási keretek között és a hatályos jogszabályok alapján is különböző szakspecifikus hírszerző szervezeti modelleket alkalmaztak(nak). A NAV Bűnügyi Főigazgatóságánál a szakterület specialitásainak megfelelően és a nemzetközi tapasztalatok figyelembe vételével már évek óta kifejlesztették a bűnügyi hírszerző modelljüket (például kontroller személy alkalmazása, lokális szinten csak eseti adatközlők foglalkoztatása).

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervnél a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (a továbbiakban: KR NNI), illetve a Budapesti Rendőr-főkapitányság, mint nagyobb, koncentrált bűnügyi feladatokat ellátó egységek alkalmaznak elsősorban szervezeti szinten elkülönített és specializált integrált hírszerző egységeket (humán hírszerzés, elemzés, ügyfeldolgozás).

²⁴ Recommendation Rec (2005) 10 of the Council of Europe Comitee

A bűnügyi hírszerzés titkos információgyűjtő feladatait a rendőrség felderítő egységei végzik, azonban a leplezett eszközök alkalmazását több területi szervnél már más szervezeti elemek is folytatják (például gazdaságvédelmi, bűnügyi osztály) és a vonatkozó elemzéseket szintén más szervezeti elemek látják el. Vannak olyan szervezeti megoldások, hogy a területi szervek végzik a helyi szervek bűnügyi hírszerzési tevékenységét, de arra is vannak példák, hogy a nagyobb eszköz és humánerőforrás igényes műveleteket a területi szervek bűnügyi hírszerzői közösen hajtják végre a helyi szervekkel. Azaz nincs egységes, a helyi sajátosságoknak megfelelő integrált bűnügyi hírszerzési modell.

Korábban a szerzők egyike²⁵ több publikációban is bemutatta a külföldi hírszerzési modelleket és a hazai bűnügyi hírszerzési modell egy lehetséges példáját. Ez a nemzetközi ajánlások és minták alapján az integrált bűnügyi hírszerző-elemző egységekre épül. A hatékony, egységes, ugyanakkor szervezetre szabott, ugyanazt a végrehajtási, ügyfeldolgozási, ellenőrzési protokollt követő bűnügyi hírszerzési modell kidolgozása és szervezeti elemi szintű kialakítása még várat magára.

A bűnügyi hírszerzés egyes új gyakorlati irányjai

A Be. szabályozási alapelvei különös hangsúlyt fektetnek a bűnösen szerzett vagyon felkutatására és lefoglalására, ami a nyomozást támogató bűnügyi hírszerzésnek is jelentős szeletét képezi.

Már a vagyonvisszaszerzés fogalmi elemei között megjelenik az a cél, hogy a bűncselekmények által okozott kár minél nagyobb arányban megtérüljön. Erre valamennyi nyomozó hatóságnak törekednie kell, nem csak hazánkban, de más országokban is. A vagyonvisszaszerzés hangsúlyosságának érdekében fontos kiemelni a 2004-ben létrejött Camden Asset Recovery Inter-agency Network – Camden Vagyonvisszaszerzési Ügynökségi Hálózatot (rövidítve: CARIN hálózat), amely azzal a céllal jött

²⁵ Nyeste Péter: A bűnüldözési célú hírszerzés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei. *Studia Doctorandum Alumnae*. 2019. 418 o. DOI:23717/SDA.2019.2.2

létre, hogy az Európai Unió tagállamain kívül is összekösse a vagyonszcaszerzési hivatalokat, továbbá eredményes információcserét és hatékony együttműködést biztosítson. A fent leírtakkal egy időben az unión belül vagyonszcaszerzési hivatalok létrehozása vált kötelezővé, így minden tagállamban megjelentek az Asset Recovery Office-ok (rövidítve: ARO), a vagyonszcaszerzési nemzeti irodák. A hivatalok megalakulásával az unión belüli együttműködést és a gyors információáramlást biztosítják. Magyarországon a kapcsolattartásra létrejött a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal (a továbbiakban: KR NNI VVH), amely többek között a más tagállamokkal történő együttműködés egyes feladatait is ellátja.

A vagyonszcaszerzés kiemelt szerepét jól hangsúlyozza a tipikusan vagyont generáló kábítószer-bűncselekmény. A 2017. évi SOCTA²⁶ felmérés szerint az Európai Unióban tevékenykedő bűnözői csoportok 35%-a részese a különböző kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények elkövetésének, továbbá 24 milliárd euró/év profit keletkezik ebből az illegális tevékenységből.²⁷

A vagyonkutatás, vagyonszcaszerzés esetében a legtöbb esetben a tipikusan vagyont generáló bűncselekményeknél (mint például a pénzmosás vagy a kábítószeres bűncselekmények) felmerül a szervezett keretek között történő elkövetési magatartás, így az még nagyobb kihívást ró a nyomozó hatóságokra. A bűnözés, a bűncselekmények elkövetése – néhány bűncselekmény csoporttól eltekintve – tulajdonképpen illegális módon történő jövedelemszerzés, illegális vállalkozás.²⁸ A Be.-ben szintén kiemelt hangsúlyt kap a bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése, sőt ennek külön fejezetet szánt a jogalkotó. Elérték azt a célt, hogy a nyomozásba integrálták a vagyon-visszaszerzési eljárást. A 353. § (1) bekezdése szerint „*az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárás során minden szükséges intéz-*

²⁶ European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (2017)

²⁷ Nagy Ivett: Kábítószer-bűncselekmények nemzetközi kitekintésben. Nemzetbiztonsági Szemle 2020/2. szám. 42. o.

²⁸ Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei. Magyarország Kormánya, 2015.02.11.

kedést köteles megtenni az elkobozható vagy a vagyoneklobzás alá eső dolog, vagy vagyon felderítése és biztosítása érdekében".²⁹ Ezen felül a zár alá vétel novuma, ami a nyomozó hatóságok munkáját segíti, hogy az elkövető valamennyi immateriális javaira elrendelhető, így akár számlapénzre, vagy virtuális valutára (például Bitcoin) is. Az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a bűncselekménnyel összefüggő vagyon, dolog, adat felkutatását vagy a lefoglalt dologra vonatkozó tulajdonjog tisztázását (vagyonkutatást) rendel el, amennyiben feltehető, hogy a vagyoneklobzásra irányuló eljárás célja elérhető és nem indult nyomozás, vagy az eljárás adatai alapján az elkobzás, vagyoneklobzás tárgyában nem lehet érdemben állást foglalni. A vagyonkutatás során adatszerző tevékenységet lehet folytatni, bizonyítási eszközt beszerezni, bizonyítási cselekményt elvégezni, továbbá személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések kivételével kényszerintézkedés, illetve leplezett eszközök alkalmazása is elrendelhető.

A vagyont generáló bűncselekményekkel összefüggésben indult előkészítő eljárás és nyomozás során intézkedni kell az elkövető, illetve a bűncselekményből származó vagyonnal gazdagodó más természetes vagy jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek vagyoni helyzetére és jövedelmére vonatkozó adatok beszerzésére.

A Be. CVI. fejezete és az Országos Rendőrfőkapitány 20/2018. (V.31.) ORFK utasítása biztosítja a jogi keretet a kábítószer-bűncselekmények esetén is alkalmazandó vagyonkutatás és vagyonvisszaszerzés során.

Az utasítás szerint *„biztosítani kell, hogy az elkövetési érték, illetve a bűncselekményből származó vagyon meghatározása, azonosítása, a legális és illegális forrásból származó vagyonelemek elhatárolásához szükséges adatok beszerzése, továbbá a nyomozás elrendelését követően szükségesé váló vagyoni kényszerintézkedések sikeres bevezethetőségéhez szükséges információk beszerzése ezen eljárás során már megvalósuljon*".³⁰

²⁹ Be. 353. § (1) bekezdés

³⁰ A bűncselekményekről származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a vagyonbiztosítás érdekében teendő feladatokról szóló 20/2018. (V.31.) ORFK utasítás 11. pont

A gyakorlatban a bűncselekmények eltérő jellegéből adódóan a vagyon-
elkobzás alá eső dolgon mást és mást kell érteni. Amennyiben olyan bűn-
tetőeljárásról beszélünk, amelyben széles, kiterjedt kapcsolati rendszerű el-
követői kör van vagy a sértetteknek jelentős a száma, illetve a bűncselek-
mény bonyolult megítélésű, esetleg külföldi adatszerzést szükséges végre-
hajtani vagy kriptovalutákra irányul az eljárás, így ahhoz speciális szakmai
tudás, tapasztalat szükséges, akkor lehetőség van az ügyészségnek és a nyo-
mozó hatóságnak megkeresni a KR NNI VVH munkatársait. A KR NNI
VVH ebben az esetben mint speciális részfeladatot ellátó szerv jelenik meg,
tehát az alapnyomozást nem veszik át, kizárólag együttműködnek az alap-
nyomozást folytató nyomozó hatósággal. Hangsúlyozandó, hogy a szoros
együttműködésre, valamint a rendszeres információcserére azért van szük-
ség, hogy ne legyen információvesztés. A rendőrségnek gondoskodnia
kellett arról, hogy minden területi nyomozó hatóságnál legyen kijelölt va-
gyon-visszaszerzési referens.

Az Európa Tanács által 2013-ban „*The Deployment of Special In-
vestigative Means*” címmel kiadott tanulmányban a bűnügyi hírszerzés a
pénzügyi nyomozások egyik leglényegesebb eszközeként szerepel, mivel
pénzügyi nyomozások során a bonyolult illegális pénzügyi ügyletek mö-
götti valós szereplőket, illetve a tényleges haszonélvezőket kell felkutatni
és bizonyítani tevékenységüket, az ügyletekben ellátott szerepüket. Az
ilyen jellegű nyomozásoknak például ki kell terjedniük a bűncselekmény-
nyel összefüggésbe hozható személyek és bűnös kapcsolataik életvitelére,
elrejtett vagyontárgyak, bankszámlák, gyanús pénzügyi tranzakciók felku-
tatására.

Ezt pénzügyi profilalkotásnak vagy pénzügyi profilkészítésnek hívhat-
juk, amely lényegét tekintve a vagyonkutatás, vagyonfelderítéssel párhu-
zamos tevékenység. A pénzügyi profilkészítés egy proaktív eszköze a nyo-
mozó hatóságoknak, amely során közvetett kutatást és közvetett módszere-
ket is igénybe vesznek. Ide tartoznak például a földhivatali rendszerben
történő információszerzések vagy a hitelintézeteknél nyilvántartott bank-
számlák feltérképezése. Amennyiben arra lehetőség van a számlákon tör-

tendő tranzakciók folyamatos monitorozására is figyelmet szükséges fordítani.³¹ Ezen kívül számos egyéb nyilvántartást lehet ellenőrizni, családfakutatást is végezni, nyílt forrású információgyűjtéseket folytatni, és még sorolhatnánk a lehetséges intézkedések tárházát.

A pénzügyi jellegű felderítések során folyamatosan alkalmazni szükséges a fedett humán együttműködő személyeket, fedett nyomozókat, telefon lehallgatásokat. Sokszor rejtett, törölt számlarészleteket, üzenetszövegeket kell a nyomozóknak összerakni, ezek során titkos kutatásokat, helyiség lehallgatásokat alkalmazni.

Mindennapjaink részévé vált, hogy bankkártyaadatokkal, mobil applikáción történnek a pénzügyi folyamatok, azaz minden rögzítésre kerül, így az elkövetők vagyonrejtése nem mindig sikeres, mert a tranzakciók visszakereshetők. A nyomozó hatóságoknak ezeket az információkat, adatokat fel kell használni, mivel olyan információk birtokába juthatnak, amelyek a nyomozást, az illegális tranzakciók bizonyítását nagymértékben segíthetik.

Fontos a mindenkori megújulás, innováció a vagyonvisszaszerzési módszerek alkalmazásánál, mivel a világ és egyben a technika rohamos változásai által nyújtott lehetőségeket, jelen esetben digitális nyomokat, fel kell használni a bűnüldöző szervezeteknek. Nyitrai Endre a vagyonvisszaszerzéssel kapcsolatos tanulmányában úgy fogalmaz, hogy *„a jövőben a pénzügyi profilalkotás folyamata az 5G megjelenésével még jobban felgyorsul, hiszen elmondható, hogy a cselekmények valós időben zajlanak majd. Ezáltal az e-nyomozás adta lehetőségek is jelentősen fel fognak gyorsulni. A vagyon-visszaszerzés során a megkeresésre adott válasz megérkezése nem vehet igénybe napokat, mivel ha így történik, akkor az adat a megérkezésekor valószínűleg már nem fog relevanciával bírni”*.³² A földhivatali Takarnet rendszer rendkívül hasznos, egyik tipikus és elvárt része a pénzügyi profilalkotásnak, mivel a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható vagy gyanúsítható személy tulajdonában álló ingatlanjairól szerezhetünk informá-

³¹ Európa Tanács: The Deployment of Special Investigative Means. 2013.

³² Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzése. Ügyészek Lapja 2020/2-3. szám. 50. o.

ciót. A keresés eredményét követően – ha az adott személy ingatlanban rendelkezik – az akár vagyonekobbzás alá eső dolog is lehet, de ezzel párhuzamosan elképzelhető, hogy a nyomozás új irányt vesz. Lehetséges, hogy az egyéb, eddig nem ismert ingatlanban például kábítószer-bűnözés történik, de számos más információ birtokába is juthat a nyomozást lefolytató szerv. Mindezzel ellentétben viszont a Takarnet rendszer korlátozottan érhető el a nyomozó hatóságok számára, így erre vonatkozóan fontos lenne, hogy az minden „pénzügyi profilalkotó” részére elérhető legyen, akár a saját számítógépén. Lényeges, hogy továbbra is az maradjon a cél a nyomozó hatóságok számára, hogy a bűnös úton szerzett immateriális javakat elvonják. Ez azért fontos, mert az elkövetőnek mindig a nagyobb haszon elérése és az újabb bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagyon megszerzése a cél.

A szervezett bűnözés elleni harc során kiemelt szerephez jut a vagyonefelderítés, vagyonekutató, ha a bűncselekményt bünszervezetben követik el. Ebben az esetben a vagyonekutatót ki kell terjeszteni a teljes bünszervezetre, valamint az egyes elkövetőkkel szemben arra az időszakra vonatkozóan, amikor a bünszervezet tagja volt. Jellemző, hogy a bűncselekményből származó vagyont az elkövetők külföldre menekítik, ezzel párhuzamosan legálissá tehetik. Erre számos lehetőség áll a rendelkezésükre mint például a pénzmosási technikák egyike, amikor a bankszámlára érkezett pénz legalizálása érdekében különböző gazdasági társaságokat hoznak létre Magyarországon vagy más országokban, így leplezve azt, hogy miért érkeznek jelentős összegek a számlára. A kábítószer-bűncselekményből származó pénzüsszegek legálissá tételét követően nagy kihívás a nyomozó hatóságnak bizonyítékot felmutatni. Amennyiben a nyomozó hatóságnak bizonyítottan tudomása van arról, hogy a vagyone külföldön biztosan fellelhető, akkor az Európai Unió Tanácsának 2007/845/IB. határozatában³³ előírtak szerint először felveszi a kapcsolatot a KR NNI VVH-val, aki a továbbiakban a fenti határozat szerint jár el.

³³ Európai Unió Tanácsának 2007/845/IB. határozata

A bűnügyi hírszerzés vagyont generáló bűncselekményekkel kapcsolatos jelenlegi vagyonvisszaszerzési, vagyonfelkutatási gyakorlatáról megállapítható, hogy az eljárások száma és a felkutatott vagy visszaszerzett vagyon értéke növekedett. Ez köszönhető a jogszabályi változásoknak, a központilag kiadott módszertani tájékoztatásoknak és a továbbképzéseknek. Ugyanakkor a nyomozók, felderítők rendelkezésére álló rendszerek, nyilvántartások, egyéb eszközök kihasználtságán lehet még javítani. Szervezeti szinten is van erre törekvés. Kihívást jelent, hogy a szervezet valamennyi szintjén hasonló mértékben alkalmazzanak minden olyan módszert, ami segíti a hatóságokat abban, hogy a nyomozás a vagyonfelkutatás és a vagyonvisszaszerzés tekintetében eredményes legyen.

A KR NNI VVH hatékonyabb segítséget adhat a többi rendőri, valamint bűnügyi hírszerzést folytató szervnek, különösen a helyi szervezeteknek, amennyiben például több és magasabb szintű nyílt forrású információszerzést és elemzést folytatna a jelenlegi eredményesség növekedése érdekében.

Befejezésül a felderítések, nyomozások eredményességét tovább növelheti a bűnügyi hírszerzés új rendszerének készségi szintű elsajátítása és az integrált bűnügyi hírszerzési rendszerek³⁴ működtetése, amelyek kiszolgálják a szervezet összinformációs igényét.

³⁴ Nyeste Péter: A leplezett eszközök hatékonysága. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. kötet. 2017.